

Utjecaj ekonomske krize na kreiranje budžeta

Dujmić, Anamaria

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:561779>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-22**



Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)



Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij „Poslovna ekonomija“

UTJECAJ EKONOMSKE KRIZE NA KREIRANJE BUDŽETA

Završni rad

Autor: Anamaria Dujmić

JMBAG: 0067515808

Kolegij: Osobne financije

Mentor: Marijana Ivanov, prof. dr. sc.

Zagreb, rujan, 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio diplomskog rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(vlastoručni potpis studenta)

Zagreb, 25.9.2024

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

(personal signature of the student)

Zagreb, 25.9.2024

SAŽETAK

Teorija financijskog upravljanja naglašava važnost budžetiranja kao ključnog alata za učinkovito upravljanje resursima. Ovaj rad istražuje utjecaj ekonomske krize na kreiranje budžeta, fokusirajući se na razlike između državnog i osobnog budžeta. Analiziraju se javni dug, financijski kapaciteti države u odnosu na pojedince te važnost proračuna u upravljanju financijama. Posebna pažnja posvećena je funkcijama budžeta, uključujući alokativnu, redistributivnu i stabilizacijsku funkciju, a također se opisuje proces kreiranja budžeta na razini države i kućanstava. Zakon o proračunu pruža pravni okvir za upravljanje javnim financijama, osiguravajući transparentnost i fiskalnu održivost. U analizi osobnih financija naglašava se važnost uspostavljanja odgovornosti, planiranja troškova i kontrole rashoda, uz primjenu načela javnog proračuna na osobne financije. U zaključku se ističu ključne lekcije iz prošlih kriza, uključujući financijsku krizu 2008. i COVID-19, naglašavajući potrebu za proaktivnim pristupom u upravljanju financijama kako bi se povećala otpornost pojedinaca i kućanstava u vremenima nesigurnosti.

Ključne riječi: budžet, ekonomska kriza, fiskalna održivost, osobne financije, proračun

SUMMARY

The theory of financial management emphasizes the importance of budgeting as a key tool for effective resource management. This paper explores the impact of economic crises on budget creation, focusing on the differences between state and personal budgets. It analyzes public debt, the financial capacities of the state in relation to individuals, and the importance of budgeting in financial management. Particular attention is paid to the functions of the budget, including allocative, redistributive, and stabilizing functions, as well as describing the process of budget creation at both the state and household levels. The Budget Act provides a legal framework for managing public finances, ensuring transparency and fiscal sustainability. The analysis of personal finances highlights the importance of establishing accountability, planning expenses, and controlling costs, while applying the principles of public budgeting to personal finances. In conclusion, key lessons from past crises, including the 2008 financial crisis and COVID-19, are emphasized, highlighting the need for a proactive approach to financial management in order to increase the resilience of individuals and households in times of uncertainty.

Keywords: budget, economic crisis, fiscal sustainability, personal finance, budgeting

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	I
SUMMARY	III
1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Metode istraživanja	1
1.3. Struktura rada	2
2. RAZLIKE IZMEĐU FINACIJA DRŽAVE I OSOBNIH FINACIJA.....	5
2.1. Financiranje pojedinca i financiranje države	5
2.2. Definicija javnog duga	6
2.3. Dug pojedinaca i kućanstava	7
2.4. Financijski kapaciteti države naspram pojedinaca	8
3. BUDŽET: DEFINICIJA, KREIRANJE I UPRAVLJANJE	10
3.1. Definicija budžeta	10
3.1.1. Opća definicija budžeta	10
3.1.2. Razlike između državnog i osobnog budžeta	11
3.2. Funkcije budžeta	13
3.2.1. Alokativna funkcija	14
3.2.2. Redistributivna funkcija	15
3.2.3. Stabilizacijska funkcija	16
3.3. Proces kreiranja budžeta.....	17
3.3.1. Državni budžet	17
3.3.2. Osobni budžet.....	18
4. PRORAČUN DRŽAVE U ODNOSU NA PRORAČUN KUĆANSTVA	20
4.1. Zakon o proračunu: pregled i primjena	20
4.1.1. Pravni okvir	21
4.1.2. Fiskalna održivost	22
4.2. Osobne financije: uspostava odgovornosti.....	23
4.2.1. Primjena načela Zakona o proračunu na osobne financije.....	24
4.2.2. Planiranje i kontrola troškova	25
5. UTJECAJ EKONOMSKE KRIZE NA FINACIJE.....	27
5.1. Utjecaj na državni budžet.....	27

5.1.1. Recesije i fiskalni odgovor	27
5.1.2. Primjeri iz prakse	28
5.2. Utjecaj na osobne financije	29
5.2.1. Smanjenje prihoda i rast kamatnih stopa.....	30
5.2.2. Prilagodba osobnog budžeta u krizi	30
6. PRIPREMA ZA UČINKOVITO UPRAVLJANJE FINANCIJAMA	32
6.1. Potrošačko ponašanje u vremenu krize	32
6.1.1. Racionalizacija troškova.....	32
6.1.2. Osiguravanje financijskih rezervi.....	34
6.2. Primjeri iz prakse	35
6.2.1. Rad od kuće i gubitak posla	35
6.2.2. Lekcije iz Financijske krize 2008.....	36
6.2.3. COVID kriza	37
7. ZAKLJUČAK	40
LITERATURA	42
POPIS SLIKA	44
POPIS TABLICA.....	44
ŽIVOTOPIS	45

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Ekonomске krize mogu uključivati financijske panike, recesije, ili globalne ekonomske poremećaje poput energetske krize, pandemija, ratova i druge. Krize imaju dubok i dalekosežan utjecaj na financijsko upravljanje kako na razini države i poduzeća, tako i na razini pojedinaca i kućanstava. Krize mogu uzrokovati značajne promjene u prihodima i rashodima, povećati dug, te utjecati na ekonomsku stabilnost i kvalitetu života.

Predmet ovog rada je istraživanje kako ekonomske krize utječu na kreiranje budžeta, s posebnim naglaskom na usporedbu između budžeta kućanstava i državnog budžeta. Ekonomske krize često dovode do promjena u načinu na koji pojedinci i države planiraju i upravljaju svojim financijama. Na razini kućanstava, krize mogu dovesti do smanjenja prihoda, povećanja troškova života, i potrebe za hitnim prilagodbama u osobnom budžetu. S druge strane, na razini države, krize mogu rezultirati promjenama u fiskalnoj politici, povećanju javnog duga, i prilagodbi u državnom budžetu kako bi se ublažili negativni ekonomski učinci. Navedeno potencijalno uključuje povećanje poreza ili uvođenje novih poreznih oblika, dok su s druge strane rashodi u državnom proračunu uglavnom definirani zakonima pa su izgledi za njihovo smanjenje ograničeni. Posljednje spomenuto je jedan od razloga zbog kojih se, relativno sličan koncept upravljanja proračunom kućanstva, bitno razlikuje od proračuna države.

Cilj ovog rada je detaljno analizirati kako se ekonomske krize manifestiraju u različitim segmentima financijskog upravljanja, s fokusom na budžetiranje. Rad nastoji razumjeti razlike i sličnosti u pristupima budžetiranju između kućanstava i država tijekom krize. Analizirat će se kako krize utječu na planiranje i upravljanje budžetom, koje strategije koriste pojedinci i države za prilagodbu kriznim uvjetima, i kakvi su dugoročni učinci tih prilagodbi. Također, rad će pružiti preporuke za učinkovito upravljanje financijama kako bi se minimizirali negativni učinci kriznih perioda i osigurala financijska stabilnost u budućnosti.

1.2. Metode istraživanja

Kako bi se postigla temeljita analiza utjecaja ekonomske krize na kreiranje budžeta, rad koristi kombinaciju kvalitativnih i kvantitativnih istraživačkih metoda. Ove metode omogućuju sveobuhvatno istraživanje i razumijevanje kako krize utječu na budžetiranje na razini kućanstava i države.

Kvalitativne metode istraživanja usmjerene su na analizu dostupne literature i prethodnih studija koje se bave temom ekonomske krize i njenim utjecajem na budžetiranje. Analizom relevantnih znanstvenih radova, izvještaja i knjiga, rad pruža teoretski okvir za razumijevanje kako krize utječu na financijsko upravljanje. Proučavanje povijesnih studija slučaja iz različitih kriznih razdoblja, kao što su Velika depresija iz 1930-ih, financijska kriza iz 2008. godine, te globalna pandemija COVID-19, omogućava uvid u obrasce i prilagodbe u budžetiranju koje su se koristile u prošlosti.

Ova analiza pomaže u razumijevanju reakcija i strategija koje su primijenjene u različitim krizama i pruža temelje za usporedbu s trenutnim kriznim uvjetima. Kvantitativne metode uključuju analizu statističkih podataka koji se odnose na promjene u budžetima kućanstava i država tijekom kriznih razdoblja. Ova analiza obuhvaća podatke o prihodima, rashodima, dugovima, kamatnim stopama i drugim relevantnim ekonomskim pokazateljima. Prikupljeni podaci omogućuju empirijsku procjenu kako krize utječu na financijsko upravljanje i budžetiranje. Korištenjem statističkih alata i metoda, rad analizira promjene u financijskim pokazateljima i njihov utjecaj na proces budžetiranja. Ova kvantitativna analiza pomaže u identifikaciji trendova i obrazaca u upravljanju budžetom tijekom krize.

1.3. Struktura rada

Ovaj rad strukturiran je kako bi omogućio detaljnu analizu utjecaja ekonomske krize na kreiranje budžeta, s posebnim naglaskom na usporedbu između budžeta kućanstava i državnog budžeta. Struktura rada obuhvaća sedam glavnih poglavlja. U uvodnom poglavlju naglasak je postavljen na predmet i cilj rada, strukturu rada i metode istraživanja koje se upotrebljavaju unutar rada.

Poglavlje 2 pruža osnovne definicije i objašnjenja ključnih pojmova koji su neophodni za razumijevanje financijskih razlika između države i pojedinaca. Prvo se razrađuje pojam javnog duga, koji se razlikuje u svojoj prirodi i učincima kada je riječ o državnom dugu u

usporedbi s dugom kućanstava. Ovdje se detaljno objašnjava kako javni dug države može biti izražen kroz različite instrumente poput državnih obveznica i kredita, dok se dug pojedinaca obično manifestira kroz osobne kredite, hipotekarne obaveze i potrošačke dugove.

Dalje, razmatraju se različiti financijski kapaciteti i instrumenti financiranja koji su dostupni državama i pojedincima, te se analiziraju učinci zaduživanja na ekonomiju. Ova analiza omogućava bolje razumijevanje kako se financijska upravljanja razlikuju na državnoj i osobnoj razini, postavljajući temelje za daljnje istraživanje.

U poglavlju 3 rad istražuje osnovne aspekte budžeta, uključujući njegovu definiciju i različite načine kreiranja i upravljanja budžetom. Ovdje se razrađuju razlike između državnog i osobnog budžeta, s fokusom na njihove specifične funkcije i svrhe. Definiraju se tri ključne funkcije budžeta: alokativna funkcija, koja se odnosi na raspodjelu resursa; redistributivna funkcija, koja se bavi preraspodjelom prihoda kako bi se smanjile ekonomske nejednakosti; i stabilizacijska funkcija, koja ima za cilj ublažavanje ekonomskih fluktuacija. Analizirat će se kako se ove funkcije primjenjuju u kontekstu krize i kako utječu na odluke o budžetiranju na državnoj i osobnoj razini. Također, poglavlje će istražiti proces kreiranja budžeta, ističući specifične izazove i prilagodbe koje se javljaju tijekom krize.

Poglavlje 4 posvećeno je analizi zakonskog okvira državnog proračuna i njegovoj primjeni na osobne financije, odnosno proračun pojedinca/ kućanstva. Ovdje se razmatra pravni okvir Zakona o proračunu, uključujući njegove glavne odredbe i ciljeve, te kako ove odredbe utječu na osobno financijsko upravljanje. Razmotrit će se načela fiskalne održivosti i kako se ona primjenjuju u planiranju i kontroliranju osobnih troškova. Proučit će se kako načela zakona mogu biti korisna u svakodnevnom upravljanju financijama i kako mogu pomoći u očuvanju fiskalne discipline i odgovornosti na osobnoj razini.

U petom poglavlju istražuje se kako ekonomske krize utječu na državni budžet i osobne financije. Analizirat će se kako države reagiraju na ekonomske krize, uključujući primjere iz prakse i različite fiskalne odgovore koji su primijenjeni u prošlosti. Također će se proučiti kako krize utječu na osobne financije, uključujući smanjenje prihoda, povećanje kamatnih stopa i potrebu za prilagodbom osobnog budžeta. Ovo poglavlje pruža uvid u konkretne promjene i izazove s kojima se suočavaju pojedinci i države tijekom kriznih perioda.

Poglavlje 6 fokusira se na strategije i pristupe za učinkovito upravljanje financijama u vrijeme krize. Razmatra se kako krizne situacije utječu na potrošačko ponašanje, uključujući potrebu za racionalizacijom troškova i osiguranje financijskih rezervi. Analizirat će se primjeri iz

prakse, kao što su rad od kuće i gubitak posla, te će se izvući lekcije iz prethodnih financijskih kriza, uključujući krizu iz 2008. godine i COVID-19 pandemiju. Poglavlje će pružiti preporuke za upravljanje financijama u kriznim uvjetima, s ciljem poboljšanja financijske stabilnosti i otpornosti.

U zaključku rada sumirat će se ključni nalazi istraživanja, uključujući glavne razlike i sličnosti u pristupima budžetiranju tijekom krize za kućanstva i države. Pružit će se pregled glavnih doprinosa rada, a također će se izložiti preporuke za buduće strategije upravljanja financijama u kriznim uvjetima. Zaključak će identificirati moguće pravce za daljnje istraživanje, naglašavajući važnost prilagodbe i učinkovitog upravljanja financijama kako bi se osigurala dugoročna stabilnost i otpornost na buduće krize.

2. RAZLIKE IZMEĐU FINANCIJA DRŽAVE I OSOBNIH FINANCIJA

2.1. Financiranje pojedinca i financiranje države

U ovom poglavlju istražuju se osnovni pojmovi povezani s financijskim upravljanjem kao i ključne razlike u financiranju i zaduživanju između država i pojedinaca/kućanstava. Razumijevanje ovih razlika od presudne je važnosti za analizu kako ekonomske krize utječu na strategije budžetiranja i financijskog upravljanja na različitim razinama.

Država, kao i pojedinac / kućanstvo financiraju se iz različitih oblika prihoda. Za pojedinca su to osobni prihodi od rada (plaća), od dodatnih zarada (na primjer drugi dohodak ili prihod od samostalne djelatnosti), te dohotci od imovine i kapitala. Pored ovih redovitih prihoda, pojedinac može imati financijske prihode od kamata, dividendi i slično, te izvanredne prihode poput nasljedstva i darova. Za državu su redovni prihodi one koje ostvaruje temeljem posebnog statuta u ekonomiji i društvu, odnosno prikupljanjem različitih vrsta poreza, doprinosa, trošarina i slično. Kao vlasnik brojnih objekata, država ostvaruje prihode od najma i koncesija, a u kategoriji financijskih prihoda to mogu biti prihodi od dividenda, kamata na dane zajmove (što najčešće nije slučaj) i drugi. Kao izvanredni prihod države to mogu biti pomoći iz inozemstva, korištenje sredstava iz EU fondova koji se dalje preusmjeravaju u rashode krajnim korisnicima tih sredstva i drugi izvori prihoda.

Na strani rashoda kućanstva nalaze se rashodi za život, uključujući troškove hrane, režija, stanovanja, obrazovanja, brige za djecu, rekreaciju, zdravlje i niz drugih. Također tu se nalaze kamate na zaduživanje, zatim eventualne kazne koje pojedinac plaća, troškovi kupnje novog vozila ili servisiranja starog, izvanredni izdaci za porez koji nije bio ranije obračunat i drugo.

Ono što vrijedi i za državu i za financije pojedinca/ kućanstva je da bi rashodi trebali biti manji ili barem u visini prihoda, što znači da bi adekvatno upravljanje javnim i osobnim financijama trebalo omogućiti i formiranje štednje za budućnost. No, kod država su suficiti u proračunu relativno rijetki, dok su kod građana oni daleko češći. S druge strane, i država i pojedinci manjak prihoda nad rashodima nerijetko financiraju zaduživanjem, odnosno novčanim primicima koji će pokriti manjak zbog većih izdataka. Za građane to najčešće znači korištenje bankovnih kredita po tekućem računu, gotovinskih i drugih kredita, a za državu financiranje javnog duga kroz nove emisije dužničkih vrijednosnica ili zaduživanje kod banaka. Pritom postoje i sličnosti, ali i razlike između duga pojedinca i javnog duga (duga države).

2.2. Definicija javnog duga

Javni dug predstavlja sveukupne financijske obaveze koje država ima prema svojim vjerovnicima. Kada država potroši više nego što prikupi kroz poreze i druge izvore prihoda, ona se mora poslužiti posudbom sredstava kako bi pokrila razliku. Javni dug obuhvaća sve obaveze koje država preuzima putem izdavanja državnih obveznica, dugoročnih kredita i drugih financijskih instrumenata (International Monetary Fund, IMF, 2023).

Javni dug države uključuje sve obaveze prema unutarnjim i vanjskim vjerovnicima. Ove obaveze mogu biti kratkoročne, srednjoročne ili dugoročne. Prema Cohen i McKeanu (2019), kratkoročni dug odnosi se na obaveze koje dospijevaju u roku od godine dana, dok srednjoročni dug obuhvaća obaveze s rokom otplate od jedne do pet godina, a dugoročni dug odnosi se na obaveze koje dospijevaju za više od pet godina.

Kroz različite instrumente, poput državnih obveznica, država može prikupiti sredstva za financiranje javnih potreba. Dugoročne obveznice često se koriste za financiranje velikih infrastrukturnih projekata, dok kratkoročne obveznice mogu pokriti privremene fiskalne potrebe (Cohen i McKean, 2019). Dugoročni krediti također mogu služiti za pokrivanje deficita ili financiranje velikih investicija. U oba slučaja, takvo dužničko financiranje države može imati pozitivne efekte na rast bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) zemlje, zbog čega se dug države često promatra kao razvojna kategorija. Međutim, dok je do određene razine zaduženosti države to prihvatljivo, nakon određene razine (na primjer više od 60% BDP-a) smatra se prekomjernim.

Prekomjerno zaduživanje može imati ozbiljne posljedice. Kada država prekomjerno zadužuje, može doći do povećanja premije kreditnog rizika na dug države (što ujedon znači rasta premije rizika zemlje) i posljedično do porasta kamatnih stopa na njeno novo zaduživanje, što u budućnosti može otežati servisiranje duga. Rast premije rizika znači rast prinosa na do tada emitirane obveznice države, jer cijene obveznica padaju, a cijene obveznica se kreću inverzno od prinosa. Za držatelje obveznica poput mirovinskih fondova i banaka to znači pad vrijednosti imovine kojom raspolažu, ako bi je eventualno željeli prodati, iako većina kreditora drži obveznice do dospijevanja pa taj gubitak najčešće nije realiziran, osim u slučaju ako država proglasi nemogućnost servisiranja duga. Ovakvi ekstremni slučajevi su relativno rijetki, ali u svakom slučaju prezaduženost za državu znači lošiju reputaciju, uz vjerojatnost smanjenja kreditnog rejtinga zemlje i povećanja troškova zaduživanja (IMF, 2023).

Visoki javni dug također može smanjiti fiskalnu fleksibilnost jer veći dio proračuna mora biti usmjeren na servisiranje duga, a ne na javne usluge ili investicije (Blanchard i Johnson, 2013). Visoka razina duga stoga može uzrokovati ne samo povećanje kamatnih stopa, nego i smanjiti državne investicije i usporiti ekonomski rast (Reinhart i Rogoff, 2009), a preko rasta kamatnih stopa za sve sektore (zbog većeg rizika zemlje) efekti su mogući i na smanjenje privatnih investicija, jer njihovo kreditno financiranje postaje skuplje. Takav efekt istiskivanja posebno se javlja u slučaju kada država privlači investitore u njene vrijednosnice nudeći veći prinos, koji onda utječe na dostupnost financiranja ostalih sektora, odnosno utječe na skuplje zaduživanje i financiranje investicija privatnog sektora te može usporiti ekonomski rast.

Poseban problem javlja se kada visoka razina javnog duga smanji povjerenje investitora. Primjerice, europska dužnička kriza koja je započela 2009. godine pokazuje kako visoki nivoi duga mogu izazvati ozbiljne fiskalne probleme. Države poput Grčke, Italije i Španjolske, suočene s visokom razinom duga, suočile su se s povećanjem troškova zaduživanja i smanjenjem povjerenja investitora. Ovo je dovelo do nužnosti primjene strogih mjera štednje i restrukturiranja duga (European Commission, 2014). Ova kriza pokazuje kako visoki nivoi duga mogu utjecati na ekonomsku stabilnost i rast te na kvalitetu života građana.

2.3. Dug pojedinaca i kućanstava

Dug pojedinaca i kućanstava odnosi se na financijske obaveze koje nastaju kada pojedinci ili obitelji posuđuju novac od banaka ili drugih izvora. Prema Hrvatskoj narodnoj banci (HNB, 2022), dug kućanstava uključuje osobne gotovinske nenamjenske kredite, stambene kredite, dugove na kreditnim karticama i ostale kredite. Osobni krediti omogućuju pojedincima da pokriju različite troškove, kao što su potrošnja, obrazovanje ili kućni popravci. Stambeni krediti omogućuju kupnju ili adaptacije nekretnina, dok kreditne kartice omogućuju potrošnju do određenog limita i obično nose visoke kamatne stope (OECD, 2020).

Visoki nivoi osobnog duga mogu imati značajne posljedice na financijsku stabilnost kućanstava. Kada se kućanstva prekomjerno zaduže, mogu se suočiti s financijskim poteškoćama zbog povećanih mjesečnih obveza i kamatnih troškova. Prema Mian i Sufi (2014), visoka razina duga može dovesti do smanjenja potrošnje i štednje, što može imati dugoročne posljedice na ekonomiju. Financijski stres povezan s visokim dugom može smanjiti mogućnost kućanstava da investiraju u obrazovanje, zdravlje ili druge važne aspekte

životnog standarda. U ekstremnim slučajevima, visok dug može dovesti do neplaćanja rata otplate duga i pravnih posljedica poput ovrha ili bankrota (Mian, Sufi i Verner, 2017).

Globalna financijska kriza 2008. godine pruža dobar primjer kako visoki nivoi duga mogu uzrokovati ekonomsku recesiju. U mnogim zemljama, visoke zaduženosti kućanstava dovele su do smanjenja potrošnje i povećanja neplaćenih dugova, što je dodatno pogoršalo recesiju (Dyanan, 2012). Studije su pokazale da visoka razina zaduživanja može ograničiti ekonomsku fleksibilnost kućanstava i smanjiti njihovu sposobnost da se prilagode ekonomskim šokovima (Mian i Sufi, 2014). Ova ograničenja mogu smanjiti ukupnu ekonomsku aktivnost i utjecati na dugoročnu stabilnost tržišta rada i rast.

2.4. Financijski kapaciteti države naspram pojedinaca

Analiza financijskih kapaciteta države u odnosu na pojedince i kućanstva pomaže razumijevanju kako različite strategije financiranja i instrumenti utječu na ekonomiju. Ovo podpoglavlje istražuje različite instrumente financiranja i učinke zaduživanja na ekonomski sustav.

Državni instrumenti financiranja obuhvaćaju različite oblike zaduživanja, uključujući državne vrijednosnice, kredite i druge financijske instrumente. Prema Cohen i McKeanu (2019), državne obveznice su najčešće korišteni instrument za dugoročno financiranje vladinih rashoda. Ove obveznice mogu biti u obliku srednjoročnih instrumenata (ročnosti do pet godina) ili dugoročnih instrumenata (ročnosti deset i više godina). Za potrebe kratkoročnog zaduživanja (ročnosti do godinu dana, ili eventualno do dvije godine) države često izdaju trezorske zapise.

Kratkoročne vrijednosnice obično se koriste za pokrivanje privremenih fiskalnih potreba, dok dugoročne obveznice često financiraju velike infrastrukturne projekte ili dugoročne investicije (Cohen i McKean, 2019). Dugoročni krediti također se koriste za financiranje velikih projekata ili pokrivanje deficita, dok kratkoročni krediti mogu pomoći u upravljanju privremenim fiskalnim deficitima.

Pojedinci, s druge strane, koriste različite oblike zaduživanja, uključujući gotovinske kredite, stambene kredite i kreditne kartice. Prema OECD-ovom izvještaju (2020), osobni (gotovinski) krediti omogućuju pojedincima da pokriju velike troškove ili investiraju u projekte, dok

stambeni krediti omogućuju kupnju nekretnina i stvaraju dugoročne obveze. Kreditne kartice nude kratkoročno zaduživanje i često nose visoke kamatne stope, što može utjecati na financijsku stabilnost korisnika.

Instrumenti financiranja dostupni pojedincima često su ograničeni u usporedbi s onima koje koriste države. Pojedinci se suočavaju s višim kamatnim stopama i strožim uvjetima zaduživanja, dok države mogu iskoristiti niže kamatne stope i šire uvjete financiranja (OECD, 2020). Ova razlika u uvjetima zaduživanja može značajno utjecati na sposobnost država i pojedinaca da upravljaju svojim financijama i odgovore na ekonomske izazove.

Učinci zaduživanja države a ekonomiju variraju ovisno o razini duga, kamatnim stopama i ekonomskim uvjetima. Prema Blanchard i Johnsonu (2013), visoka razina državnog duga može povećati kamatne stope, što može smanjiti privatne investicije i usporiti ekonomski rast. Kada država izdaje obveznice uz visoke prinose kako bi privukla investitore, to može otežati zaduživanje za privatni sektor, što može smanjiti ukupnu ekonomsku aktivnost.

3. BUDŽET: DEFINICIJA, KREIRANJE I UPRAVLJANJE

U suvremenom financijskom okruženju, budžetiranje igra ključnu ulogu u upravljanju osobnim i javnim financijama. Budžet ne predstavlja samo plan troškova i prihoda, već i strategiju koja omogućuje pojedincima i institucijama da učinkovito upravljaju svojim resursima. Ova praksa je od suštinske važnosti, osobito u vremenima ekonomske neizvjesnosti, kada je važno imati jasan pregled svojih financijskih obaveza i mogućnosti. U ovom poglavlju bit će razmatrane definicije budžeta, razlike između državnog i osobnog budžeta, njegove funkcije, proces kreiranja i upravljanja budžetom.

3.1. Definicija budžeta

Budžet se može definirati kao financijski plan koji obuhvaća očekivane prihode i rashode tijekom određenog vremenskog razdoblja. Ovaj plan služi kao alat za upravljanje financijama, omogućujući pojedincima, kućanstvima i institucijama da postave financijske ciljeve, donesu informirane odluke o potrošnji i usmjere svoje resurse prema prioritetima (Barbić & Lučić, 2018). Definicija budžeta nije samo tehnička; ona također uključuje aspekt psihologije potrošnje i emocionalnog odnosa prema novcu.

3.1.1. Opća definicija budžeta

U osnovi, budžet se sastoji od nekoliko ključnih komponenti, uključujući identifikaciju svih izvora prihoda. Prihodi mogu dolaziti iz različitih izvora, kao što su plaće, dodatni poslovi, dividende i najam. Razumijevanje svih dostupnih prihoda ključno je za pravilno planiranje i upravljanje osobnim ili poslovnim financijama. Kada pojedinci imaju jasnu sliku o svojim prihodima, mogu učinkovitije upravljati svojim troškovima.

Jednako važna komponenta budžeta je identifikacija rashoda, koji se obično dijele na fiksne i varijabilne troškove. Fiksni troškovi su oni koji se ne mijenjaju s promjenom razine potrošnje, kao što su stanarina ili mjesečne rate kredita. Varijabilni troškovi, s druge strane, ovise o potrošačkim odlukama, poput troškova hrane, zabave ili putovanja. Analizom rashoda, pojedinci mogu prepoznati područja gdje mogu uštedjeti ili optimizirati potrošnju.

Postavljanje financijskih ciljeva također je ključni aspekt budžetiranja. Ovi ciljevi mogu biti kratkoročni, kao što su štednja za godišnji odmor, ili dugoročni, poput štednje za školovanje djece ili umirovljenje. Definiranje ciljeva pomaže u usmjeravanju potrošnje i štednje prema onome što je za pojedinca ili obitelj najvažnije (HNB, 2021).

Praćenje i revizija budžeta također su bitni procesi. Budžet nije statičan dokument; on se treba redovito pregledavati i prilagođavati kako bi se osigurala usklađenost s postavljenim ciljevima. Ova praksa može uključivati mjesečno ili kvartalno praćenje prihoda i rashoda te analizu odstupanja od planiranih iznosa. Kada pojedinci redovito analiziraju svoj budžet, mogu pravovremeno uočiti probleme i prilagoditi svoje financijske strategije.

Budžet može imati različite oblike ovisno o kontekstu u kojem se koristi. Na primjer, osobni budžet fokusira se na financije pojedinca ili kućanstva, dok se državni budžet odnosi na sve prihode i rashode vlade. Budžet poslovanja koristi se za planiranje troškova i prihoda u poslovnim organizacijama. Svi ovi oblici budžeta imaju zajednički cilj: učinkovito upravljanje financijama i postizanje financijske stabilnosti.

Razumijevanje svih ovih komponenti ključno je za pravilno upravljanje financijama, kako na osobnoj, tako i na institucionalnoj razini. Budžetiranje omogućuje pojedincima i organizacijama da racionalno upravljaju svojim resursima, postavljaju prioritete i donose informirane odluke koje će im pomoći u postizanju financijskih ciljeva.

3.1.2. Razlike između državnog i osobnog budžeta

Razlike između državnog i osobnog budžeta su značajne, jer oba imaju različite svrhe, strukture i implikacije. Iako se oba tipa budžeta bave upravljanjem financijama, njihovi ciljevi i procesi značajno se razlikuju.

Osobni budžet obuhvaća prihode i rashode pojedinca ili kućanstva. Njegova svrha je pomoći pojedincima da upravljaju svojim osobnim financijama. U osobnom budžetu, fokus je na svakodnevnim troškovima, poput stanovanja, hrane, prijevoza i drugih životnih potreba. Ovaj budžet omogućava pojedincima da prepoznaju gdje mogu smanjiti potrošnju i kako mogu najbolje iskoristiti svoje prihode (Lusardi, 2011).

Državni budžet, s druge strane, predstavlja plan financijskih aktivnosti cijele države. Ovaj budžet obuhvaća sve javne prihode i rashode, uključujući poreze, doprinose, državne subvencije i javne usluge. Državni budžet igra ključnu ulogu u ekonomskim politikama i može se koristiti za reguliranje inflacije, nezaposlenosti i drugih ekonomskih pokazatelja. Njegova svrha nije samo upravljanje financijama, već i osiguranje javnih usluga i potpora ekonomskom razvoju.

Osobni budžet ima veću fleksibilnost u pogledu prilagodbe. Ako pojedinac doživi promjenu prihoda, lako može revidirati svoj budžet kako bi odgovarao novim okolnostima. Državni budžet zahtijeva dugotrajnije procese usvajanja i odobravanja, a promjene u njemu često su predmet političkih rasprava. Na taj način, prilagodba državnog budžeta može biti složenija i dugotrajnija od promjena u osobnom budžetu.

Osim toga, izvori prihoda također se razlikuju. Osobni budžet oslanja se na prihode pojedinca, dok se državni budžet financira putem javnih prihoda, kao što su porezi i takse. Ova razlika u izvorima prihoda također utječe na način na koji se planiraju rashodi. Na primjer, dok osobni budžet može uključivati troškove koji su u potpunosti pod kontrolom pojedinca, državni budžet često uključuje obveze prema građanima koje su rezultat zakonskih regulativa i političkih odluka.

Važno je naglasiti i odgovornost koja dolazi s vođenjem budžeta. Osobni budžet upravlja pojedinac i odgovornost je isključivo na njemu. Dok pojedinac ima potpunu slobodu u donošenju financijskih odluka, državni budžet zahtijeva odgovornost prema javnosti. Državni proračuni moraju biti transparentni i podložni reviziji, a vlade su odgovorne građanima za način na koji upravljaju javnim sredstvima.

Razumijevanje razlika između državnog i osobnog budžeta ključno je za pravilno upravljanje financijama. Ove razlike utječu na način na koji se budžeti kreiraju, implementiraju i prate, a pružaju osnovu za donošenje informiranih financijskih odluka, bilo na osobnoj ili institucionalnoj razini. Tablica 1. prikazuje osnovne razlike između državnog i osobnog budžeta. Ona obuhvaća aspekte poput definicije, izvora prihoda, rashoda, fleksibilnosti, odgovornosti, planiranja i revizije. Državni budžet je plan financijskih aktivnosti vlade, dok je osobni budžet plan pojedinca ili kućanstva. Izvori prihoda i rashoda, kao i razine fleksibilnosti i odgovornosti, značajno se razlikuju. Državni budžet zahtijeva dugoročno planiranje i javnu reviziju, dok je osobni budžet više usmjeren na svakodnevne troškove i fleksibilnost prema

potrebama. Ova tablica pomaže razumjeti različite pristupe u upravljanju financijama na državnoj i osobnoj razini.

Tablica 1. Razlike između državnog i osobnog budžeta

Aspekt	Državni budžet	Osobni budžet
Definicija	Plan financijskih aktivnosti vlade	Plan financijskih aktivnosti pojedinca ili kućanstva
Prihodi	Porezi, doprinosi, naknade, prihodi od imovine	Plaće, honorari, kamate, dividende
Rashodi	Javni sektor, socijalne usluge, infrastruktura	Troškovi života, otplate dugova, štednja
Fleksibilnost	Manje fleksibilan zbog zakonskih obaveza	Veća fleksibilnost u prilagodbi prema potrebama
Odgovornost	Odgovornost prema građanima	Osobna odgovornost pojedinca
Planiranje	Dugoročno planiranje uz makroekonomske analize	Kratkoročno planiranje s naglaskom na svakodnevne troškove
Revizija	Obavezna revizija i javna rasprava	Neformalna revizija prema potrebama

Izvor: autor rada

3.2. Funkcije budžeta

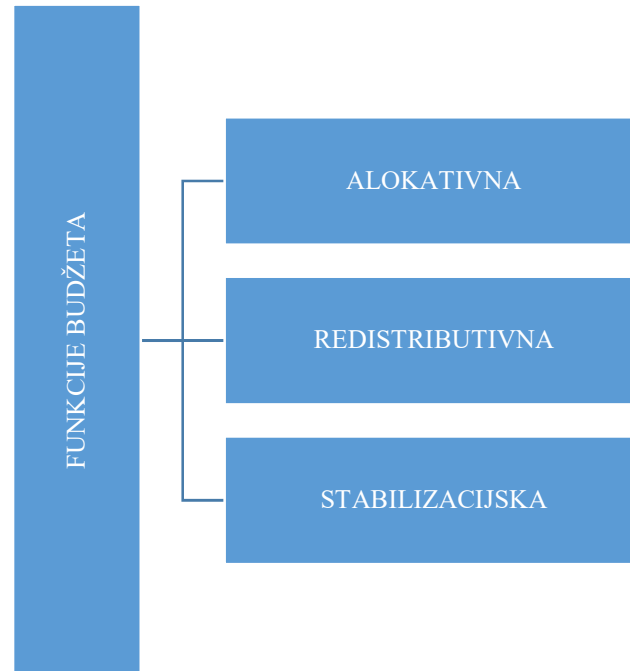
Budžet igra ključnu ulogu u financijskom planiranju, kako na razini pojedinca, tako i na razini države. Funkcije budžeta mogu se podijeliti u tri glavne kategorije: alokativna, redistributivna i stabilizacijska funkcija (tablica 2 i slika 1).

Tablica 2. Funkcije budžeta

Funkcija budžeta	Opis	Primjeri
Alokativna funkcija	Raspodjela resursa prema prioritetima	Ulaganje u obrazovanje, zdravstvo, infrastrukturu
Redistributivna funkcija	Preraspodjela bogatstva za smanjenje nejednakosti	Progresivni porezni sustavi, socijalne pomoći
Stabilizacijska funkcija	Održavanje ekonomske stabilnosti	Povećanje javnih rashoda u recesiji, smanjenje poreza tijekom rasta

Izvor: autor rada

Svaka od ovih funkcija igra značajnu ulogu u oblikovanju financijske politike i donošenju odluka, osiguravajući da se resursi koriste na najučinkovitiji način.



Slika 1. Prikaz funkcija budžeta

Izvor: autor rada

3.2.1. Alokativna funkcija

Alokativna funkcija budžeta odnosi se na proces raspodjele resursa unutar ekonomije. Ova funkcija omogućuje vladama i pojedincima da usmjere svoja financijska sredstva prema prioritetnim područjima koja smatraju važnima. U kontekstu državnog budžeta, alokativna funkcija osigurava da se javni resursi usmjere prema sektorima koji su ključni za razvoj društva, kao što su zdravstvo, obrazovanje, infrastruktura i socijalne usluge (Barbić, 2018).

Državni budžet omogućuje vladi da donosi odluke o tome gdje će se ulagati sredstva, a ta ulaganja mogu značajno utjecati na ekonomski razvoj. Na primjer, ulaganje u infrastrukturu može poboljšati uvjete za poslovanje, povećati produktivnost i potaknuti rast gospodarstva. S druge strane, ulaganje u obrazovanje može povećati razinu obrazovanja radne snage, što je ključno za konkurentnost zemlje.

U osobnom budžetu, alokativna funkcija pomaže pojedincima da odrede gdje će potrošiti svoje resurse. Kroz planiranje i praćenje rashoda, pojedinci mogu prepoznati prioritete i usmjeriti svoja sredstva prema onim stavkama koje su im najvažnije. Na primjer, ako je cilj pojedinca štednja za putovanje, može odlučiti smanjiti troškove zabave i luksuznih artikala kako bi oslobodio sredstva za put.

Osim toga, alokativna funkcija budžeta omogućuje analizu troškova i koristi, što je važno za donošenje informiranih odluka. Pojedinci i vlade mogu procijeniti učinak svojih financijskih odluka, omogućujući im da bolje razumiju kako raspodjela resursa utječe na njihove ciljeve. Ova analiza može biti korisna za identifikaciju neučinkovitosti i prilika za optimizaciju.

U kontekstu ekonomske krize, alokativna funkcija budžeta postaje još važnija. Tijekom krize, vlade često moraju prilagoditi svoje proračune kako bi se usredotočile na hitne potrebe i sektore koji zahtijevaju dodatnu potporu. Na primjer, tijekom pandemije COVID-19, mnoge vlade preusmjerile su sredstva prema zdravstvenim sustavima kako bi se osiguralo odgovarajuće upravljanje krizom.

3.2.2. Redistributivna funkcija

Redistributivna funkcija budžeta odnosi se na način na koji vlade koriste proračun za smanjenje ekonomskih nejednakosti unutar društva. Ova funkcija obuhvaća mehanizme koji omogućuju preraspodjelu bogatstva i resursa s ciljem poboljšanja životnih standarda onih koji su najranjiviji ili ekonomski ugroženi (Lusardi, 2011).

Jedan od glavnih alata za ostvarivanje redistributivne funkcije je sustav poreza. Države često primjenjuju progresivne porezne stope, što znači da bogatiji pojedinci plaćaju viši postotak svojih prihoda u porezima nego siromašniji. Ovi porezi zatim se koriste za financiranje javnih usluga, socijalnih programa i transfera, koji pomažu u smanjenju siromaštva i povećanju socijalne pravde.

U okviru redistributivne funkcije, vlade također implementiraju različite socijalne programe, kao što su socijalne pomoći, subvencije za stanovanje, besplatno obrazovanje i zdravstvene usluge. Ovi programi imaju za cilj osigurati osnovne životne uvjete za sve građane, bez obzira na njihovu ekonomsku situaciju. Na primjer, socijalna pomoć može pomoći obiteljima s niskim prihodima da pokriju osnovne troškove hrane i stanovanja, dok besplatno obrazovanje može povećati pristup obrazovnim prilikama za djecu iz siromašnijih kućanstava.

Osobni budžet također može odražavati redistributivne aspekte. Na primjer, pojedinci mogu odabrati donirati dio svojih prihoda lokalnim dobrotvornim organizacijama ili podržati inicijative koje pomažu marginaliziranim skupinama. Ova vrsta financijske potpore doprinosi smanjenju socijalnih razlika i potiče zajedništvo unutar društva.

U kontekstu ekonomske krize, redistributivna funkcija budžeta postaje još važnija. Tijekom krize, vlade se suočavaju s povećanjem broja nezaposlenih i siromašnih. Kako bi odgovorile na te izazove, vlade mogu implementirati različite mjere podrške, kao što su povećanje socijalnih davanja ili osnivanje programa za zapošljavanje. Ove mjere imaju za cilj ublažavanje negativnih posljedica krize i potporu onima koji su najviše pogođeni.

3.2.3. Stabilizacijska funkcija

Stabilizacijska funkcija budžeta usmjerena je na održavanje ekonomske stabilnosti i smanjenje volatilnosti u gospodarstvu. Ova funkcija omogućava vladama da koriste proračunske politike za upravljanje ekonomskim ciklusima, smanjujući utjecaj recesija i potičući rast tijekom ekonomske ekspanzije (Barbić, 2018).

Jedan od glavnih alata stabilizacijske funkcije je fiskalna politika, koja se koristi za reguliranje razine agregatne potražnje u gospodarstvu. Tijekom recesije, vlade mogu povećati javne rashode ili smanjiti poreze kako bi stimulirale potrošnju i potaknule ekonomski rast. Ove mjere imaju za cilj povećanje agregatne potražnje, čime se potiče zapošljavanje i gospodarski rast.

S druge strane, tijekom razdoblja ekonomske ekspanzije, kada je potražnja visoka, vlade mogu smanjiti javne rashode ili povećati poreze kako bi smanjile inflaciju i prekomjernu potražnju. Ove mjere pomažu u održavanju ravnoteže u gospodarstvu i smanjenju rizika od prekomjernih fluktuacija.

Osim fiskalne politike, stabilizacijska funkcija budžeta također uključuje upravljanje javnim dugom. Vlade moraju pažljivo pratiti razinu duga kako bi osigurale da ne dođe do prekomjernog zaduživanja, što može imati negativne posljedice po ekonomsku stabilnost. Održavanje umjerenog razine javnog duga omogućava vladama da imaju fleksibilnost u vođenju fiskalne politike i provođenju potrebnih mjera u vrijeme krize.

U osobnom budžetu, stabilizacijska funkcija također je važna. Pojedinci mogu koristiti strategije štednje i planiranja kako bi se pripremili za nepredviđene situacije, poput gubitka

posla ili zdravstvenih problema. Ove strategije omogućuju pojedincima da izdrže teške ekonomske uvjete i očuvaju svoju financijsku stabilnost.

U razdobljima krize, stabilizacijska funkcija budžeta može igrati ključnu ulogu u smanjenju negativnih učinaka na gospodarstvo. Primjeri iz prakse, kao što su fiskalni poticaji tijekom globalne financijske krize 2008. godine, pokazuju kako pravilno usmjeravanje javnih resursa može pomoći u oporavku gospodarstva i održavanju stabilnosti.

3.3. Proces kreiranja budžeta

Kreiranje budžeta je složen i višestupanjski proces, koji zahtijeva pažljivo planiranje i analizu. Ovaj proces uključuje definiranje ciljeva, prikupljanje podataka o prihodima i rashodima, analizu i reviziju te konačno odobravanje i implementaciju budžeta. Bilo da se radi o osobnom ili državnom budžetu, osnovni koraci su slični, ali se razlikuju u razini složenosti i obuhvatu.

3.3.1. Državni budžet

Kreiranje državnog budžeta započinje procesom planiranja, koji uključuje procjenu trenutnog ekonomskog stanja, analizu prošlih budžetskih performansi i identifikaciju ključnih prioriteta za sljedeće razdoblje. Ovaj proces obično uključuje različite vladine agencije, političke stranke, te druge dionike. U ovoj fazi, važno je prikupiti podatke o očekivanim prihodima i rashodima, kao i razmatrati makroekonomske pokazatelje koji mogu utjecati na budžet (HNB, 2021).

Nakon prikupljanja podataka, vlada će izraditi prijedlog budžeta koji se temelji na prethodnim analizama. Ovaj prijedlog obično uključuje detaljan opis svih planiranih rashoda i izvora prihoda. Ključni aspekt ovog prijedloga je usklađivanje s ekonomskim ciljevima vlade, kao što su smanjenje nezaposlenosti, poticanje rasta ili održavanje fiskalne stabilnosti.

Nakon izrade prijedloga, budžet prolazi kroz proces javne rasprave i revizije. Tijekom ovog razdoblja, građani, nevladine organizacije i drugi dionici imaju priliku izraziti svoje mišljenje i predložiti izmjene. Ovaj proces osigurava transparentnost i odgovornost vlade prema građanima, a pomaže i u jačanju povjerenja u javne institucije (Barbić, 2018).

Kada se završi proces javne rasprave, prijedlog budžeta se predaje zakonodavnom tijelu na razmatranje i odobrenje. Tijekom ovog koraka, članovi zakonodavnog tijela mogu predložiti izmjene, a konačno odobrenje rezultira usvajanjem budžeta koji postaje pravno obvezujući dokument. Ovaj proces može biti politički složen, budući da uključuje pregovore između različitih političkih stranaka i interesa.

Nakon što je budžet odobren, započinje faza implementacije. Tijekom ove faze, vlada provodi planirane rashode i prati ostvarene prihode. Važno je redovito pratiti izvršenje budžeta kako bi se osigurala usklađenost s planiranim iznosima i ciljevima. Ova faza uključuje i reviziju, gdje se analiziraju odstupanja između planiranih i stvarnih troškova, omogućujući vladi da prilagodi svoje politike i strategije.

3.3.2. Osobni budžet

Kreiranje osobnog budžeta uključuje nekoliko koraka koji su slični procesu koji se koristi za izradu državnog budžeta, ali su prilagođeni individualnim potrebama i okolnostima. Prvi korak je definiranje financijskih ciljeva, koji mogu uključivati kratkoročne ciljeve, poput štednje za putovanje, ili dugoročne ciljeve, kao što su štednja za mirovinu ili obrazovanje djece.

Nakon postavljanja ciljeva, sljedeći korak je prikupljanje podataka o prihodu i rashodima. Pojedinci trebaju zabilježiti sve izvore prihoda, uključujući plaće, honorare i druge prihode, kao i sve troškove, od fiksnih troškova do varijabilnih izdataka. Ova analiza omogućuje pojedincima da steknu jasnu sliku o svom financijskom stanju.

Nakon prikupljanja podataka, pojedinci mogu početi kreirati svoj budžet. Ovo uključuje raspodjelu prihoda prema različitim kategorijama troškova, kao što su stanovanje, hrana, prijevoz, zabava i štednja. Važno je osigurati da ukupni rashodi ne prelaze ukupne prihode kako bi se izbjeglo zaduživanje.

Jednom kada je budžet izrađen, ključno je redovito pratiti i revidirati budžet kako bi se osigurala usklađenost s financijskim ciljevima. Mnogi pojedinci koriste aplikacije ili proračunske tablice kako bi olakšali praćenje svojih financija. Ova redovita analiza pomaže u prepoznavanju područja gdje se može uštedjeti ili gdje se treba prilagoditi potrošnja.

Osobni budžet također može uključivati hitne rezerve, što je važno za suočavanje s nepredviđenim troškovima. Preporučuje se da pojedinci imaju ušteđevinu koja pokriva barem tri do šest mjeseci troškova života, čime se osigurava financijska sigurnost u slučaju gubitka prihoda ili drugih nepredviđenih situacija.

Na kraju, važan aspekt kreiranja osobnog budžeta je fleksibilnost. Kako se životne okolnosti mijenjaju, tako se trebaju prilagoditi i budžetski planovi. Bilo da se radi o promjeni posla, povećanju obitelji ili neočekivanim troškovima, važno je da pojedinci budu spremni revidirati svoje budžete i prilagoditi svoje financijske strategije.

4. PRORAČUN DRŽAVE U ODNOSU NA PRORAČUN KUĆANSTVA

U ovom poglavlju istražuje se odnos između državnog proračuna i proračuna kućanstava. Analiziraju se ključni aspekti zakona o proračunu, pravni okvir, fiskalna održivost, kao i načela odgovornosti u osobnim financijama. Razumijevanje ovih koncepata ključno je za učinkovito upravljanje financijama na svim razinama.

4.1. Zakon o proračunu: pregled i primjena

Zakon o proračunu predstavlja ključni pravni okvir koji regulira pripremu, usvajanje, izvršenje i reviziju proračuna na razini države. Ovaj zakon osigurava da se sredstva pravedno i transparentno raspoređuju, a također definira odgovornosti i procedure koje se moraju slijediti u proračunskom procesu. Osnovni cilj Zakona o proračunu je osigurati učinkovito korištenje javnih sredstava i promicati fiskalnu odgovornost.

Prva faza u okviru Zakona o proračunu je planiranje, koje uključuje analizu makroekonomskih pokazatelja i procjenu prihoda i rashoda. Ova faza je od suštinske važnosti, jer pomaže vladi u postavljanju prioriteta i identifikaciji ključnih područja ulaganja. U ovom kontekstu, relevantne institucije, kao što su ministarstva financija, ekonomije i drugih vladinih agencija, igraju ključnu ulogu u prikupljanju podataka i izradi proračunskih prijedloga (Barbić, 2018).

Nakon što su prikupljeni podaci i definirani prioriteti, slijedi izrada prijedloga proračuna. Ovaj prijedlog mora biti u skladu s fiskalnom politikom vlade i makroekonomskim ciljevima. U okviru prijedloga, jasno se definiraju svi planirani rashodi i izvori prihoda, što omogućuje vladi da usmjere sredstva prema najvažnijim sektorima, poput zdravstva, obrazovanja i infrastrukture.

Nakon izrade prijedloga, proračun prolazi kroz proces javne rasprave i revizije. Tijekom ovog razdoblja, građani i zainteresirane strane imaju priliku dati svoje mišljenje i predložiti izmjene. Ovaj proces osigurava transparentnost i odgovornost vlade prema građanima, a također pomaže u jačanju povjerenja u javne institucije. Javni komentari i prijedlozi mogu utjecati na konačnu verziju proračuna, čineći ga reprezentativnijim za potrebe društva (HNB, 2021).

Jednom kada je proračun usvojen, započinje faza izvršenja. Tijekom ove faze, vlada provodi planirane rashode i prati ostvarene prihode. Ključno je redovito pratiti izvršenje proračuna

kako bi se osigurala usklađenost s planiranim iznosima i ciljevima. Ova faza uključuje i reviziju, gdje se analiziraju odstupanja između planiranih i stvarnih troškova, omogućujući vladi da prilagodi svoje politike i strategije.

Osim toga, važno je napomenuti da Zakon o proračunu također obuhvaća mehanizme za upravljanje javnim dugom. Ova komponenta osigurava da vlade održavaju umjerenu razinu duga, čime se omogućuje fiskalna stabilnost i održivost. Upravljanje dugom uključuje praćenje razine zaduženosti i procjenu rizika povezanih s dugom, što je ključno za održavanje povjerenja investitora i stabilnosti tržišta.

Osim državnog proračuna, važno je razumjeti i kako Zakon o proračunu utječe na osobne financije. Iako se zakon izravno ne odnosi na pojedince, njegove odredbe i politike mogu značajno utjecati na životne uvjete građana. Na primjer, povećanje poreza ili smanjenje javnih usluga može utjecati na osobne troškove i kvalitetu života. Stoga je važno da pojedinci budu informirani o proračunskim politikama i njihovim potencijalnim posljedicama.

Zakon o proračunu predstavlja temelj financijske politike svake države. Kroz transparentnost, odgovornost i sustavno upravljanje resursima, ovaj zakon omogućava vladi da učinkovito raspoređuje javna sredstva i potiče ekonomski rast. Razumijevanje zakona i njegovih implikacija ključno je za građane, koji trebaju biti aktivni sudionici u procesima donošenja odluka i javnih politika.

4.1.1. Pravni okvir

Pravni okvir za Zakon o proračunu obuhvaća različite propise i zakonske odredbe koje reguliraju proračunski proces. Ovaj okvir je od suštinske važnosti za osiguranje pravilnog upravljanja javnim financijama i transparentnosti u postupcima donošenja odluka. Pravni okvir uključuje ustavne odredbe, zakone, pravilnike i druge akte koji definiraju način na koji se proračun priprema, usvaja, izvršava i revizira.

U mnogim zemljama, ustav propisuje osnovne principe proračunskog procesa, uključujući odgovornost vlade za izradu proračuna i obvezu da se proračun prezentira zakonodavnom tijelu na odobrenje. Ove odredbe osiguravaju da su proračunske odluke podložne javnoj kontroli i da se provode u skladu s demokratskim principima. Ovaj pravni okvir također može

uključivati odredbe koje se odnose na transparentnost proračuna, kao što su zahtjevi za objavu proračunskih informacija i izvještavanje o proračunskim izvršenjima.

Osim ustavnih odredbi, Zakon o proračunu također se temelji na zakonskim okvirima koji propisuju detaljne procedure za izradu i usvajanje proračuna. Ovi zakoni definiraju uloge različitih institucija, uključujući ministarstva, vladine agencije i zakonodavna tijela, u proračunskom procesu. U okviru ovog pravnog okvira, važno je naglasiti važnost neovisnih institucija, poput revizorskih tijela, koje osiguravaju dodatnu razinu kontrole i odgovornosti u upravljanju javnim financijama (Lusardi, 2011).

Osim toga, pravni okvir može uključivati odredbe koje se odnose na upravljanje javnim dugom. Ove odredbe osiguravaju da se javni dug održava na održivoj razini i da se ne prelaze zakonski propisane granice zaduživanja. Upravni okvir za javni dug također može uključivati mehanizme za reviziju i praćenje dugovanja, čime se osigurava da se dugovi pravilno upravljaju i da se ne dovode u pitanje financijske stabilnosti države.

U okviru osobnih financija, pravni okvir za Zakon o proračunu može utjecati na pojedince kroz poreznu politiku i javne usluge. Na primjer, promjene u poreznim stopama ili ukidanje određenih subvencija mogu značajno utjecati na financijsko stanje kućanstava. Stoga je važno da građani budu informirani o promjenama u proračunskim politikama i njihovim potencijalnim posljedicama. Pravni okvir za Zakon o proračunu igra ključnu ulogu u osiguravanju odgovornog i transparentnog upravljanja javnim financijama. Ovaj okvir omogućuje da proračunski proces bude podložan javnoj kontroli i osigurava da se sredstva koriste na način koji je u skladu s interesima građana.

4.1.2. Fiskalna održivost

Fiskalna održivost odnosi se na sposobnost vlade da financira svoje obaveze kroz održive izvore prihoda, a da pritom ne dovodi u pitanje financijsku stabilnost ili rast gospodarstva. Održavanje fiskalne održivosti ključno je za dugoročno zdravlje ekonomije, jer omogućuje vladi da izbjegne prekomjerno zaduživanje i održava povjerenje investitora i javnosti.

Jedan od ključnih aspekata fiskalne održivosti je usklađivanje prihoda i rashoda. Kada vlada planira proračun, važno je da se prihodi usmjere prema pokrivanju planiranih rashoda. U suprotnom, može doći do deficita koji dovodi do povećanja javnog duga. U tom smislu, fiskalna politika igra ključnu ulogu u održavanju ravnoteže između prihoda i rashoda (Barbić, 2018).

Osim toga, fiskalna održivost uključuje procjenu dugoročnih obaveza vlade, uključujući mirovine, zdravstvene usluge i druge socijalne programe. Kako stariji dio populacije raste, pritisak na javne financije može se povećati, što zahtijeva proaktivne mjere kako bi se osigurala održivost ovih programa. Stoga je važno da vlade redovito procjenjuju svoje obaveze i prilagođavaju proračunske politike prema promjenjivim demografskim i ekonomskim uvjetima.

U kontekstu osobnih financija, fiskalna održivost može se odnositi na sposobnost pojedinaca i kućanstava da upravljaju svojim dugovima i održavaju ravnotežu između prihoda i rashoda. Osobe koje žive iznad svojih mogućnosti i prekomjerno se zadužuju riskiraju gubitak financijske stabilnosti. Stoga je važno da pojedinci planiraju svoje financije i osiguraju da njihovi rashodi ne premašuju njihove prihode.

Fiskalna održivost također uključuje transparentnost i odgovornost u upravljanju javnim financijama. Građani trebaju imati pristup informacijama o tome kako se javna sredstva koriste i kako se donose proračunske odluke. Ova transparentnost omogućuje javnosti da aktivno sudjeluje u procesima donošenja odluka i postavlja vlade odgovornima za njihove financijske politike.

Održavanje fiskalne održivosti ključno je za stabilnost i rast gospodarstva. Kroz odgovorno upravljanje financijama, kako na razini države, tako i na razini kućanstava, moguće je osigurati dugoročnu ekonomsku stabilnost i otpornost na buduće izazove.

4.2. Osobne financije: uspostava odgovornosti

Osobne financije obuhvaćaju način na koji pojedinci i kućanstva upravljaju svojim financijama, uključujući prihode, rashode, štednju, ulaganja i dugove.

U kontekstu Zakona o proračunu, važno je razumjeti kako se načela proračunskog planiranja mogu primijeniti na osobne financije kako bi se osigurala odgovornost i održivost financijskog upravljanja. U ovom dijelu analizira se primjena tih načela na osobne financije, s posebnim naglaskom na planiranje i kontrolu troškova.

4.2.1. Primjena načela Zakona o proračunu na osobne financije

Primjena načela Zakona o proračunu na osobne financije ključno je za postizanje financijske stabilnosti i odgovornosti. Način na koji pojedinci upravljaju svojim financijama može se oblikovati pravilima i praksama koje se koriste u javnom proračunu. Osnovna načela koja se primjenjuju na državni proračun, poput transparentnosti, odgovornosti i održivosti, mogu se učinkovito prenijeti na osobne financije.

Prvo, postavljanje jasnih financijskih ciljeva predstavlja temelj za uspješno upravljanje osobnim financijama. Ovi ciljevi mogu biti kratkoročni, poput štednje za godišnji odmor, ili dugoročni, kao što su štednja za mirovinu ili obrazovanje djece. Definiranje ciljeva pomaže pojedincima da usmjere svoje resurse prema onome što je za njih najvažnije. Ovaj proces također uključuje razmatranje vlastitih vrijednosti i prioriteta, što može dovesti do boljeg usklađivanja potrošnje s osobnim uvjerenjima.

Nakon što su ciljevi postavljeni, sljedeći korak je izrada osobnog budžeta. Ovaj budžet treba obuhvatiti sve izvore prihoda i rashoda. U ovoj fazi važno je zabilježiti sve financijske transakcije kako bi se stekla jasna slika o vlastitim financijama. Analiza prihoda uključuje razmatranje svih izvora, poput plaća, honorarnih poslova i dodatnih prihoda, dok rashodi obuhvaćaju sve troškove, od fiksnih (npr. stanarina) do varijabilnih (npr. troškovi hrane i zabave).

Jedna od ključnih komponenti osobnog budžeta je praćenje i kontrola troškova. Ova praksa omogućuje pojedincima da uoče gdje troše novac i identificiraju područja gdje mogu smanjiti potrošnju. Redovito praćenje rashoda može se provoditi putem različitih alata, uključujući proračunske tablice, mobilne aplikacije ili jednostavne bilješke. Ovaj proces pomaže u održavanju odgovornosti i sprječavanju prekomjerne potrošnje.

Kao dio primjene načela proračuna, pojedinci bi trebali uspostaviti hitni fond koji pokriva barem tri do šest mjeseci troškova života. Ova praksa osigurava financijsku stabilnost u slučaju gubitka prihoda ili neočekivanih troškova. Uključivanje hitnih rezervi u osobni budžet pomaže u sprječavanju prekomjernog zaduživanja i omogućava pojedincima da se suoče s financijskim izazovima bez dodatnog stresa.

Planiranje dugova također je ključno. Pojedinci bi trebali biti svjesni svojih obaveza i raditi na smanjenju ili eliminaciji duga. Postavljanje prioriteta u otplati dugova može pomoći u smanjenju ukupnog iznosa plaćenih kamata i omogućiti brži put prema financijskoj slobodi. Ovaj pristup uključuje izradu strategije za otplatu dugova, kao što su metode „snježne grude“ ili „lavine“, koje pomažu pojedincima da optimiziraju svoje planove otplate.

Tijekom ovog procesa, važno je održavati transparentnost i odgovornost prema vlastitim financijskim odlukama. To uključuje redovito preispitivanje financijskih ciljeva i prilagodbu budžeta prema promjenjivim okolnostima. Pojedinci bi trebali biti otvoreni prema vlastitim financijskim rezultatima i uočavati kada su im potrebne promjene u strategijama upravljanja financijama.

Primjena načela Zakona o proračunu na osobne financije također znači preuzimanje odgovornosti za vlastite financijske odluke. Pojedinci bi trebali biti svjesni da su oni ti koji upravljaju svojim resursima i donose odluke koje će utjecati na njihovu financijsku budućnost. Ova odgovornost zahtijeva aktivno sudjelovanje u procesu planiranja i upravljanja financijama, kao i otvorenost prema učenju i prilagodbi. Primjena načela Zakona o proračunu na osobne financije može značajno poboljšati financijsko zdravlje pojedinaca i kućanstava. Kroz jasno postavljene ciljeve, izradu i praćenje budžeta, uspostavljanje hitnih rezervi i odgovorno upravljanje dugovima, pojedinci mogu osigurati financijsku stabilnost i postići svoje dugoročne ciljeve.

4.2.2. Planiranje i kontrola troškova

Planiranje troškova ključno je za učinkovito upravljanje osobnim financijama. Ovaj proces ne uključuje samo izradu budžeta, već i uspostavljanje strategija za kontrolu i prilagodbu potrošnje. Cilj planiranja troškova je osigurati da se rashodi usmjere prema prioritetima i financijskim ciljevima.

Planiranje troškova započinje analizom svih fiksnih i varijabilnih troškova. Fiksni troškovi su oni koji se ne mijenjaju s razinom potrošnje, kao što su mjesečna najamnina ili krediti. Varijabilni troškovi, s druge strane, ovise o potrošačkim odlukama i mogu uključivati troškove hrane, zabave i putovanja. Razumijevanje ovih troškova omogućuje pojedincima da prepoznaju gdje mogu smanjiti potrošnju i optimizirati svoje financije.

Kao dio procesa planiranja troškova, pojedinci trebaju postaviti prioritete u potrošnji. To uključuje razlikovanje između neophodnih i neesencijalnih troškova. Neophodni troškovi, kao što su troškovi hrane i stanovanja, moraju biti prioritet, dok se potrošnja na zabavu ili luksuzne proizvode može smanjiti u vremenima financijske nesigurnosti. Ova distinkcija pomaže u donošenju informiranih odluka o tome gdje treba potrošiti, a gdje uštedjeti.

Kontrola troškova je ključna za održavanje proračuna i osiguranje usklađenosti s financijskim ciljevima. Redovito praćenje rashoda i usporedba s planiranim iznosima omogućuje pojedincima da uoče odstupanja i pravovremeno prilagode svoje potrošačke navike. Ova kontrola može uključivati analizu mjesečnih izvjava o računu, praćenje troškova putem aplikacija ili vođenje dnevnika potrošnje.

U okviru kontrole troškova, važno je uspostaviti rutinu revizije budžeta. Revizija može biti mjesečna, kvartalna ili godišnja, ovisno o potrebama pojedinca. Tijekom revizije, pojedinci trebaju analizirati sve troškove, razmisliti o postignutim financijskim ciljevima i prilagoditi planove prema budućim očekivanjima. Ovaj proces omogućuje dugoročno planiranje i osiguranje održivosti financijskog upravljanja.

U kontroli troškova, pojedinci također trebaju biti proaktivni. To može uključivati pregovaranje o uvjetima s dobavljačima ili pružateljima usluga. Na primjer, pojedinci mogu pregovarati o boljim uvjetima za najam, usluge ili druge troškove. Ova praksa može značajno smanjiti mjesečne izdatke i osloboditi sredstva za štednju ili investicije.

Još jedan važan aspekt planiranja i kontrole troškova je osiguranje hitnih rezervi. Preporučuje se da pojedinci imaju uštedevinu koja pokriva barem tri do šest mjeseci troškova života, čime se osigurava financijska sigurnost u slučaju gubitka prihoda ili drugih nepredviđenih situacija. Ova praksa pomaže u sprječavanju prekomjernog zaduživanja i omogućuje pojedincima da se suoče s financijskim izazovima bez dodatnog stresa.

Planiranje i kontrola troškova ključni su za uspostavljanje odgovornosti u osobnim financijama. Kroz redovitu analizu, praćenje i prilagodbu potrošnje, pojedinci mogu učinkovito upravljati svojim financijama, postići svoje ciljeve i osigurati financijsku stabilnost. Ovaj proces zahtijeva disciplinu i posvećenost, ali rezultati mogu značajno poboljšati kvalitetu života i financijsko zdravlje.

5. UTJECAJ EKONOMSKE KRIZE NA FINACIJE

Ekonomске krize, koje se javljaju uslijed raznih čimbenika, uključujući financijske šokove, promjene u potražnji i ponudi te geopolitičke neizvjesnosti, imaju dubok i dalekosežan utjecaj na financijske sustave država, kao i na osobne financije pojedinaca i kućanstava. Ova poglavlja istražuju kako ekonomske krize oblikuju državni budžet i osobne financije, analizirajući specifične aspekte kao što su fiskalni odgovori, promjene u prihodima i prilagodbe proračuna u vremenima krize.

5.1. Utjecaj na državni budžet

Ekonomске krize često rezultiraju značajnim promjenama u državnom budžetu, a njihova dinamika može utjecati na dugoročne fiskalne politike. U ovoj sekciji razmatraju se različiti aspekti fiskalnih odgovora na recesije i primjeri iz prakse koji ilustriraju kako su različite države reagirale na krize.

5.1.1. Recesije i fiskalni odgovor

Recesije, koje se definiraju kao dva uzastopna kvartala negativnog rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP), često se manifestiraju smanjenjem ekonomske aktivnosti, što rezultira padom prihoda od poreza i povećanjem potražnje za socijalnim uslugama. U takvim uvjetima, vlade se često suočavaju s izazovima održavanja fiskalne stabilnosti.

U ovom kontekstu, fiskalni odgovor obično uključuje dva glavna pristupa: povećanje javnih rashoda i smanjenje poreznih opterećenja kako bi se stimulirala ekonomija. Povećanje javne potrošnje može se ostvariti kroz investicije u infrastrukturu, obrazovanje i zdravstvo, a ova ulaganja ne samo da povećavaju zaposlenost, već i potiču daljnji ekonomski rast (OECD, 2020). Na primjer, u Sjedinjenim Američkim Državama, paket poticaja iz 2009. godine uključivao je značajna ulaganja u infrastrukturne projekte, što je rezultiralo otvaranjem novih radnih mjesta i povećanjem potrošnje.

Osim povećanja rashoda, vlade također mogu implementirati mjere fiskalnih poticaja, kao što su subvencije za poduzeća, porezne olakšice za građane i povećanje socijalnih davanja. Ove mjere imaju za cilj osigurati da građani imaju pristup osnovnim uslugama tijekom ekonomske nesigurnosti. Prema istraživanju HNB-a (2021), ove mjere mogu smanjiti rizik od socijalne destabilizacije i pomoći u održavanju potrošnje.

Jedan od izazova s kojima se vlade suočavaju tijekom recesije jest održavanje ravnoteže između potrebnog povećanja rashoda i održivosti javnog duga. Dugoročno, povećanje javnog duga može dovesti do visokih troškova kamata, što može ograničiti buduće mogućnosti proračunske politike. Prema Barbiću i Lučiću (2018), fiskalne politike trebaju biti proaktivne, a ne reaktivne, kako bi se spriječile teže posljedice.

Tijekom ekonomske krize 2008. godine, mnoge države suočile su se s izazovima održavanja fiskalne stabilnosti. Primjeri uključuju Sjedinjene Američke Države, gdje je federalna vlada usvojila paket poticaja koji je uključivao smanjenje poreza i povećanje javnih ulaganja (Reinhart i Rogoff, 2009). Ove mjere bile su usmjerene na poticanje rasta gospodarstva i smanjenje stope nezaposlenosti.

U Hrvatskoj, ekonomska kriza 2008. godine dovela je do smanjenja prihoda od poreza i povećanja javnog duga. Vlada je odgovorila nizom mjera štednje koje su uključivale smanjenje plaća u javnom sektoru i smanjenje socijalnih davanja. Ove mjere, iako potrebne za održavanje fiskalne stabilnosti, izazvale su široke društvene proteste i nezadovoljstvo građana (HNB, 2021).

Važno je naglasiti da fiskalni odgovor na recesije mora biti uravnotežen. Iako je povećanje rashoda često potrebno, dugoročna održivost zahtijeva pažljivo upravljanje javnim dugom. Preporučuje se da države analiziraju strukturu svog duga i razmotre mjere koje mogu poboljšati svoju fiskalnu poziciju, kao što su refinanciranje postojećih obveza po povoljnijim kamatnim stopama (Barbić i Lučić, 2018).

5.1.2. Primjeri iz prakse

Primjeri iz prakse pokazuju kako su različite zemlje reagirale na ekonomske krize kroz svoje fiskalne politike. Na primjer, tijekom europske dužničke krize, zemlje poput Grčke, Španjolske i Italije morale su provesti rigorozne mjere štednje kako bi smanjile javni dug i zadovoljile zahtjeve međunarodnih institucija (European Commission, 2014). Ove mjere često

su uključivale smanjenje javnih rashoda, rezanje socijalnih davanja i povećanje poreza, što je dodatno pogoršalo ekonomske uvjete za mnoge građane.

Nasuprot tome, zemlje poput Njemačke uspjele su održati stabilnost budžeta kroz rigorozno planiranje i procjene prihoda. Njemačka vlada primijenila je strategije koje su uključivale povećanje prihoda kroz poreze, ali i racionalizaciju javnih rashoda. Ovaj pristup omogućio je Njemačkoj da se brže oporavi od krize i zadrži povjerenje investitora (Blanchard i Johnson, 2013).

U Hrvatskoj, ekonomska kriza 2008. godine dovela je do smanjenja prihoda od poreza i povećanja javnog duga. Vlada je odgovorila nizom mjera štednje koje su uključivale smanjenje plaća u javnom sektoru i smanjenje socijalnih davanja. Ove mjere, iako potrebne za održavanje fiskalne stabilnosti, izazvale su široke društvene proteste i nezadovoljstvo građana (HNB, 2021).

Primjer uspješnog fiskalnog odgovora može se vidjeti u slučaju Južne Koreje tijekom azijske financijske krize 1997. godine. Južna Koreja je brzo reagirala smanjenjem javnih rashoda i povećanjem poreza, ali je istovremeno usmjerila sredstva prema ključnim sektorima poput tehnologije i obrazovanja, čime je potaknula dugoročni ekonomski rast (Reinhart i Rogoff, 2009). Ova strategija omogućila je zemlji da se brzo oporavi i postane jedna od najbrže rastućih ekonomija u svijetu.

Kada se razmatraju fiskalni odgovori, važno je i pitanje socijalne pravednosti. Prema Barbiću (2018), mjere koje poduzimaju vlade trebaju biti pravedne i usmjerene na zaštitu najranjivijih skupina, kako bi se smanjila socijalna nejednakost. Ovo može uključivati osiguranje dodatnih resursa za socijalne programe i zaštitu radnih mjesta u najugroženijim sektorima.

5.2. Utjecaj na osobne financije

Osobne financije također su pod utjecajem ekonomskih kriza. Promjene u prihodima, kamatnim stopama i općim ekonomskim uvjetima mogu značajno utjecati na financijsku stabilnost kućanstava.

5.2.1. Smanjenje prihoda i rast kamatnih stopa

Jedna od najvažnijih posljedica ekonomske krize je smanjenje prihoda kućanstava. Tijekom recesije, mnogi ljudi suočavaju se s gubitkom posla ili smanjenjem plaća, što može dovesti do smanjenja kupovne moći. Prema Mian i Sufi (2014), visoka razina nezaposlenosti tijekom krize dovodi do smanjenja potrošnje i štednje, što dodatno otežava oporavak ekonomije.

Povećanje kamatnih stopa također može utjecati na osobne financije. Kada se kamatne stope povećaju, troškovi zaduživanja rastu, što može otežati pojedincima otplatu dugova i povećati financijski stres. Prema istraživanju HNB-a (2021), povećanje kamatnih stopa može dovesti do rasta neplaćenih dugova, što može rezultirati bankrotima i pravnim problemima.

Osim toga, smanjenje prihoda i povećanje kamatnih stopa mogu dovesti do smanjenja povjerenja potrošača. Kada ljudi postanu nesigurni u svoju financijsku budućnost, često smanjuju potrošnju, što može dodatno pogoršati ekonomske uvjete. Ova spirala negativnih učinaka može usporiti oporavak gospodarstva nakon krize (OECD, 2020).

Prema istraživanju koje su proveli Anbar i Melek (2010), visoka razina nezaposlenosti tijekom krize često dovodi do promjena u potrošačkim navikama, gdje ljudi postaju oprezniji i skloniji štednji. Ova prilagodba može, međutim, stvoriti dodatne izazove za gospodarstvo, jer smanjena potrošnja može dovesti do daljnjeg smanjenja poslovnih prihoda i zapošljavanja.

5.2.2. Prilagodba osobnog budžeta u krizi

Kada se suočavaju s financijskim poteškoćama tijekom ekonomske krize, mnogi pojedinci i kućanstva moraju prilagoditi svoje osobne budžete. Ova prilagodba uključuje smanjenje troškova, promjenu potrošačkih navika i planiranje za nepredviđene situacije.

Jedan od prvih koraka u prilagodbi osobnog budžeta je identifikacija područja u kojima se može smanjiti potrošnja. Preporučuje se da pojedinci analiziraju svoje rashode i identificiraju troškove koji se mogu smanjiti ili eliminirati, kao što su zabava, putovanja ili luksuzne stavke (Buljan Barbača, 2018). Ova praksa može pomoći u održavanju financijske stabilnosti i izbjegavanju dugova.

Osim smanjenja troškova, prilagodba osobnog budžeta također može uključivati povećanje prihoda. Pojedinci se mogu odlučiti za dodatni posao, freelance rad ili ulaganje u obrazovanje kako bi poboljšali svoje vještine i povećali zapošljivost (Lusardi, 2011). Ove strategije mogu pomoći u generiranju dodatnih prihoda koji mogu nadoknaditi gubitke dohotka tijekom krize.

Prilagodba osobnog budžeta također uključuje planiranje za hitne situacije. Preporučuje se da pojedinci uspostave hitne fondove koji će im pomoći u suočavanju s nepredviđenim troškovima, poput medicinskih troškova ili popravaka. Prema istraživanju OECD-a (2020), posjedovanje hitnog fonda može značajno smanjiti financijski stres i povećati otpornost kućanstava tijekom krize.

Tijekom krize, mnogi pojedinci također se okreću zajednicama i mrežama podrške. Prema istraživanju koje su proveli Grable i Joo (1999), zajednički pristupi upravljanju financijama, uključujući grupnu štednju i razmjenu resursa, mogu poboljšati sposobnost kućanstava da se nose s financijskim izazovima. Ova suradnja može stvoriti osjećaj zajedništva i kolektivnog oporavka, koji je ključan za prevladavanje ekonomskih teškoća.

Uspješno upravljanje osobnim financijama tijekom ekonomske krize zahtijeva kombinaciju znanja, discipline i prilagodljivosti. Pojedinci koji se aktivno angažiraju u planiranju i kontroli svojih troškova imaju veće šanse za postizanje financijske stabilnosti i ostvarenja svojih financijskih ciljeva.

6. PRIPREMA ZA UČINKOVITO UPRAVLJANJE FINANCIJAMA

U vremenu ekonomske neizvjesnosti, priprema za učinkovito upravljanje financijama postaje ključna. Ovaj dio analizira potrošačko ponašanje u vremenu krize, načine racionalizacije troškova i osiguravanje financijskih rezervi. Također se razmatraju primjeri iz prakse, uključujući rad od kuće, lekcije iz financijske krize 2008. te utjecaj COVID-19 krize na osobne financije.

6.1. Potrošačko ponašanje u vremenu krize

Ekonomске krize često dovode do značajnih promjena u ponašanju potrošača. Pojedinci i kućanstva preispituju svoje financijske prioritete i prilagođavaju svoje potrošačke navike kako bi se nosili s novim izazovima. U ovoj sekciji analiziraju se ključni aspekti potrošačkog ponašanja u vremenu krize, uključujući racionalizaciju troškova i osiguravanje financijskih rezervi.

6.1.1. Racionalizacija troškova

Racionalizacija troškova predstavlja ključnu strategiju koju pojedinci primjenjuju u uvjetima ekonomske neizvjesnosti. Ova praksa obuhvaća preispitivanje svih troškova kako bi se identificirali nepotrebni izdaci koji se mogu smanjiti ili eliminirati. U trenucima krize, potrošači postaju oprezniji i često donose odluke koje su više orijentirane na štednju nego na potrošnju.

Prema Barbiću i Lučiću (2018), racionalizacija troškova može uključivati:

- Smanjenje potrošnje na luksuzne artikle

U vremenima krize, potrošači često odustaju od neesencijalnih kupnji, kao što su odjeća, elektronika i luksuzni proizvodi. Ova promjena u ponašanju može dovesti do značajnog smanjenja troškova i omogućiti potrošačima da usmjere svoja sredstva prema osnovnim potrebama.

- Preusmjeravanje potrošnje prema osnovnim potrebama

Tijekom krize, prioritet postaje kupnja hrane, stanovanja i osnovnih usluga. Ovo preusmjeravanje može uzrokovati pad potražnje za proizvodima i uslugama koje nisu nužne, što može imati dugoročne posljedice na ekonomiju, uključujući smanjenje poslovnih prihoda i potencijalno povećanje nezaposlenosti u određenim sektorima.

- Preispitivanje postojećih ugovora i troškova

Potrošači često preispituju svoje ugovore o stanovanju, osiguranju, telefonskim uslugama i drugim troškovima kako bi pronašli povoljnije opcije. Ova praksa može uključivati pregovaranje o cijenama ili prebacivanje na jeftinije usluge, čime se dodatno smanjuju financijski pritisci.

Prema istraživanju HNB-a (2021), potrošači su skloni promjenama u svojim potrošačkim navikama u skladu s trenutačnom ekonomskom situacijom. U vremenima ekonomske nesigurnosti, potrošači su više usmjereni na sigurnost i stabilnost svojih financija, što rezultira promjenom prioriteta.

Tijekom financijske krize 2008. godine, mnogi su potrošači reagirali racionalizacijom troškova. Prema istraživanju OECD-a (2020), potrošnja u sektorima kao što su putovanja, restorani i zabava drastično je pala, dok su se potrošači više usmjeravali na osnovne potrebe i štednju. Ova prilagodba nije bila samo kratkoročna, već je imala dugoročne učinke na ponašanje potrošača.

Iako racionalizacija troškova može pomoći u održavanju financijske stabilnosti, ona također može imati svoje izazove. Na primjer, potrošači koji se previše fokusiraju na štednju mogu zanemariti važnost ulaganja u svoje zdravlje ili obrazovanje. Prema Barbiću (2018), dugoročna štednja ne bi trebala doći na račun osnovnih potreba ili investicija koje mogu povećati kvalitetu života.

Osim toga, psihološki aspekti racionalizacije troškova ne smiju se zanemariti. Strah od gubitka posla ili neizvjesnosti u vezi s budućnošću može dovesti do prekomjerne štednje i smanjenja potrošnje, što može imati negativan utjecaj na gospodarstvo. Prema istraživanju Mian i Sufi (2014), ova vrsta straha može uzrokovati da potrošači drže veći postotak svojih sredstava u likvidnim oblicima, što smanjuje potrošnju i ekonomski rast.

Racionalizacija troškova također može dovesti do promjena u društvenim normama. U vremenima krize, potrošači često postaju svjesniji svojih potrošačkih navika i počinju promovirati održiviji način života. To može uključivati kupovinu lokalnih proizvoda, korištenje usluga dijeljenja resursa i smanjenje otpada, što može imati pozitivne učinke na okoliš i lokalnu ekonomiju (OECD, 2020).

6.1.2. Osiguravanje financijskih rezervi

Osiguravanje financijskih rezervi ključno je u vremenima krize. Pojedinci i kućanstva suočeni su s nepredviđenim troškovima, poput gubitka posla ili hitnih zdravstvenih situacija, zbog čega je važno imati sredstva dostupna za hitne situacije. Preporučuje se da potrošači uspostave hitne fondove koji pokrivaju barem tri do šest mjeseci životnih troškova. Ova strategija omogućuje im da se suoče s financijskim izazovima bez potrebe za zaduživanjem ili prodajom imovine. Prema istraživanju OECD-a (2020), posjedovanje hitnog fonda može značajno smanjiti financijski stres i povećati otpornost kućanstava tijekom krize.

Osiguravanje financijskih rezervi također uključuje strategije štednje, kao što su automatske uplate na štedne račune ili korištenje aplikacija koje pomažu u praćenju potrošnje. Pojedinci mogu postaviti ciljeve štednje i raditi na njihovom postizanju, što im omogućuje da se bolje pripreme za buduće izazove.

Tijekom krize, mnogi pojedinci preispituju svoje navike potrošnje i nastoje stvoriti financijske rezerve kako bi se pripremili za nepredviđene situacije. Ovo može uključivati smanjenje troškova, ali i povećanje prihoda kroz dodatne poslove ili freelance rad. Prema HNB-u (2021), uspostava hitnog fonda može značajno smanjiti financijski stres i povećati otpornost kućanstava.

Osiguravanje financijskih rezervi ne uključuje samo hitne fondove, već i dugoročno planiranje. Pojedinci bi trebali razmisliti o svojim budućim financijskim potrebama, uključujući štednju za umirovljenje i obrazovanje djece. Ova dugoročna planiranja omogućuju im da bolje upravljaju svojim financijama i osiguraju stabilnost u vremenima krize.

Preporučuje se i razmatranje različitih opcija ulaganja kako bi se povećala financijska stabilnost. Ulaganje u diversificirane portfelje, kao i ulaganje u nekretnine ili dionice, može pomoći u stvaranju dodatnih prihoda i povećanju financijskih rezervi. Prema istraživanju Lusardija (2011), financijska pismenost i razumijevanje različitih opcija ulaganja mogu značajno povećati sposobnost kućanstava da upravljaju svojim financijama u kriznim vremenima.

Osim toga, potrošači bi trebali biti svjesni psiholoških aspekata štednje. Strah od gubitka posla ili ekonomske nesigurnosti može dovesti do prekomjernog štednje, što može imati negativne posljedice na opću potrošnju i ekonomski rast (Mian & Sufi, 2014). Ova ravnoteža između štednje i potrošnje ključna je za održavanje ekonomskog zdravlja, kako na razini kućanstava, tako i na razini države.

6.2. Primjeri iz prakse

Primjeri iz prakse igraju ključnu ulogu u razumijevanju kako su pojedinci i kućanstva reagirali na ekonomske krize. Ova sekcija će obuhvatiti tri ključna aspekta: rad od kuće i gubitak posla, lekcije iz financijske krize 2008. i utjecaj COVID-19 krize na osobne financije.

6.2.1. Rad od kuće i gubitak posla

Pandemija COVID-19 uzrokovala je značajne promjene u načinu na koji ljudi rade. Rad od kuće postao je norma za mnoge zaposlenike, a ovaj fenomen donio je nove izazove i prilike. Mnogi su se zaposlenici suočili s gubitkom posla ili smanjenjem radnih sati, što je značajno utjecalo na njihove prihode i potrošačke navike.

Rad od kuće donio je nove dinamike u radno okruženje. S jedne strane, zaposlenici su uživali u fleksibilnosti i smanjenju vremena putovanja, što je omogućilo bolje usklađivanje posla i privatnog života. Prema istraživanju OECD-a (2020), rad od kuće omogućio je mnogim zaposlenicima da smanje troškove prijevoza i obroke. S druge strane, mnogi su se suočili s

izazovima poput povećanja troškova povezanih s radom u kući, kao što su računi za struju, internet i opremu.

Gubitak posla ili smanjenje radnih sati utjecalo je na financijsku stabilnost mnogih kućanstava. Mnogi su se ljudi našli u situaciji gdje su morali racionalizirati svoje troškove, preispitivati svoje financijske prioritete i prilagoditi svoje potrošačke navike. Prema istraživanju HNB-a (2021), visoka razina nezaposlenosti tijekom krize dovela je do smanjenja potrošnje i štednje, što dodatno otežava oporavak ekonomije.

Tijekom krize, mnogi pojedinci preispitali su svoje mogućnosti, a rad od kuće postao je alternativa koja je omogućila generiranje prihoda. Osobe s vještinama u digitalnom marketingu, programiranju ili dizajnu mogle su se prilagoditi novim uvjetima i nastaviti raditi kao freelanceri ili započeti vlastite poslovne pothvate.

Potrošači su također prilagodili svoje potrošačke navike. Smanjenje troškova za prijevoz i obroke omogućilo je mnogima da preusmjere svoja sredstva prema drugim potrebama, kao što su hitne zalihe ili ulaganje u osobni razvoj. Prema istraživanju Mian i Sufi (2014), potrošači su postali oprezniji i usmjereniji na štednju. Osim toga, mnogi su potrošači počeli koristiti digitalne platforme za online kupovinu i usluge, što je dovelo do rasta e-trgovine. Ova promjena može imati dugoročne posljedice na način na koji se proizvodi i usluge nude i konzumiraju, ali i na dinamiku tržišta rada.

6.2.2. Lekcije iz Financijske krize 2008.

Financijska kriza 2008. godine pružila je važne lekcije o upravljanju financijama, kako za države, tako i za pojedince. Ova kriza, koja je započela kolapsom tržišta nekretnina u Sjedinjenim Američkim Državama, brzo se proširila na globalno gospodarstvo, uzrokujući gubitak milijuna radnih mjesta i značajno smanjenje bogatstva.

Jedna od ključnih lekcija iz krize je važnost diversifikacije financijskih sredstava. Mnogi investitori koji su se oslanjali na nekretnine kao jedini izvor ulaganja pretrpjeli su velike gubitke kada su cijene nekretnina naglo pale. Preporučuje se da investitori uravnoteže svoje portfelje, ulažući u različite vrste imovine kako bi smanjili rizik. Prema Reinhart i Rogoff (2009), raznolika ulaganja mogu pomoći u zaštiti od financijskih gubitaka tijekom kriza.

Također, financijska kriza istaknula je važnost financijske pismenosti. Mnogi ljudi nisu bili svjesni rizika povezanih s određenim investicijama, što je dovelo do neinformiranih odluka i

gubitaka. Obrazovni programi usmjereni na financijsku pismenost mogu pomoći potrošačima da bolje razumiju financijske proizvode i procese, smanjujući rizik od financijskih poteškoća (Barbić, 2018).

Osim toga, kriza je pokazala kako je važno imati hitne fondove. Pojedinci koji su imali ušteđevinu lakše su preživjeli krizu, dok su oni koji nisu imali rezervi bili prisiljeni na zaduživanje ili prodaju imovine kako bi preživjeli (HNB, 2021). Ova lekcija postavlja naglasak na važnost proaktivnog planiranja i pripreme za budućnost.

Osim toga, krizne situacije često potiču potrošače na preispitivanje svojih potrošačkih navika. Preporučuje se da pojedinci razviju strategije za racionalizaciju troškova i osiguranje financijskih rezervi, što može povećati njihovu otpornost u vremenima nesigurnosti. Ove strategije uključuju štednju, ulaganje u osnovne potrebe i izbjegavanje nepotrebnog zaduživanja.

6.2.3. COVID kriza

Pandemija COVID-19 imala je dalekosežne posljedice na osobne financije i ponašanje potrošača. Ova kriza izazvala je promjene u načinu na koji ljudi rade, troše i planiraju svoje financije. U nastavku se detaljno analizira utjecaj krize na potrošačko ponašanje i strategije koje su potrošači usvojili.

Zbog obveznog lockdowna i fizičkog distanciranja, mnogi su se zaposlenici morali prilagoditi radu od kuće. Prema istraživanju OECD-a (2020), rad od kuće omogućio je smanjenje troškova prijevoza i dnevnih obroka, dok su se troškovi za energiju i internetske usluge povećali. Ova promjena dovela je do preispitivanja potrošačkih prioriteta.

Kada su se suočili s ekonomskom nesigurnošću, potrošači su počeli smanjivati izdatke za luksuzne proizvode i usluge, a umjesto toga preusmjeravali sredstva prema osnovnim potrebama poput hrane, lijekova i kućanskih potrepština. Prema HNB-u (2021), potrošnja na neesencijalne proizvode znatno je pala tijekom pandemije, dok su se potrošači fokusirali na sigurnost i zdravlje.

Osim toga, promjene u načinu života izazvane pandemijom dovele su do povećanja interesa za online kupovinu. E-trgovina doživjela je značajan porast, a potrošači su se sve više okretali digitalnim platformama za nabavu potrebnih proizvoda. Ova promjena nije samo privremena;

istraživanje pokazuje da je online kupovina postala trajna navika za mnoge potrošače, što može oblikovati buduće potrošačke trendove (OECD, 2020).

COVID-19 kriza dodatno je naglasila važnost financijske stabilnosti i osiguravanja rezervi. Mnogi su se pojedinci suočili s gubitkom prihoda zbog smanjenja radnih sati ili otpuštanja. U takvim situacijama, hitni fondovi postali su ključno sredstvo za preživljavanje.

Preporučuje se da potrošači uspostave hitne fondove koji pokrivaju barem tri do šest mjeseci životnih troškova. Prema istraživanju OECD-a (2020), posjedovanje hitnog fonda može značajno smanjiti stres i povećati otpornost kućanstava tijekom krize. Mnogi su ljudi preispitali svoje financijske navike, počevši štedjeti i ulagati u hitne rezerve kako bi se bolje pripremili za buduće nesigurnosti.

Osim toga, promjene u potrošačkom ponašanju uključuju i preispitivanje dugova. Pojedinci su postali oprezniji u pogledu zaduživanja, svjesni da se nepredviđeni troškovi mogu brzo pojaviti. Umjesto da se oslanjaju na kreditne kartice ili brze kredite, potrošači su počeli radije štedjeti prije nego što izvrše velike kupnje.

Pandemija je također potaknula rast interesa za lokalne proizvode i usluge. Mnogi su potrošači postali svjesniji važnosti podrške lokalnim gospodarstvima, što je dovelo do promjena u potrošačkim navikama. Prema istraživanju koje je proveo OECD (2020), povećanje potražnje za lokalnim proizvodima može se povezati s osjećajem zajedništva i potrebom za podrškom lokalnim proizvođačima tijekom krize.

Ova promjena u ponašanju može imati dugoročne posljedice na strukturu tržišta. Mnogi lokalni proizvođači i trgovine doživjeli su porast interesa potrošača, što može rezultirati jačanjem lokalnih ekonomija i održivijim poslovnim modelima. Osim toga, povećana potražnja za lokalnim proizvodima može smanjiti negativan utjecaj globalizacije na lokalne zajednice.

Pandemija COVID-19 također je ubrzala digitalizaciju i promijenila način na koji se proizvodi i usluge nude potrošačima. Mnogi su trgovci bili prisiljeni prilagoditi se novim okolnostima i preći na online platforme kako bi održali poslovanje. Ova prilagodba omogućila je potrošačima lakši pristup proizvodima i uslugama iz udobnosti vlastitog doma.

Prema istraživanju HNB-a (2021), povećanje online kupovine dovelo je do rasta konkurencije među trgovcima, što je rezultiralo boljim cijenama i većim izborom za potrošače. Ova

promjena može potaknuti inovacije i poboljšanje korisničkog iskustva, što može dodatno oblikovati buduće potrošačke navike.

Uz to, važno je napomenuti da su potrošači postali svjesniji svojih prava i očekivanja prema trgovcima. U vremenima krize, transparentnost i etički pristupi poslovanju postali su ključni faktori koji utječu na odluke potrošača. Potrošači sada očekuju od tvrtki da djeluju odgovorno i da se brinu o svojim zaposlenicima i zajednicama, što može promijeniti način na koji tvrtke posluju (OECD, 2020).

Priprema za učinkovito upravljanje financijama postaje ključna u vremenima krize. Racionalizacija troškova, osiguravanje financijskih rezervi i prilagodba potrošačkih navika mogu pomoći pojedincima i kućanstvima da se nose s izazovima. Primjeri iz prakse, uključujući rad od kuće, lekcije iz financijske krize 2008. i utjecaj COVID-19 krize, pružaju dragocjene uvide u način na koji se potrošači mogu prilagoditi novim ekonomskim uvjetima.

7. ZAKLJUČAK

U vremenima ekonomske krize, učinkovito upravljanje financijama postaje ključno za očuvanje financijske stabilnosti pojedinaca i kućanstava. Kroz analizu potrošačkog ponašanja, racionalizacije troškova, osiguravanja financijskih rezervi i primjera iz prakse, poput rada od kuće, lekcija iz financijske krize 2008. te utjecaja COVID-19 krize, postaje evidentno kako se ponašanje potrošača i strategije upravljanja financijama značajno mijenjaju pod pritiskom neizvjesnosti.

Prvo, racionalizacija troškova postaje imperativ. Tijekom krize, potrošači često preispituju svoje potrošačke navike, preusmjeravajući svoja sredstva prema osnovnim potrebama i smanjujući izdatke za luksuzne artikle. Ova promjena u ponašanju ne samo da omogućuje održavanje financijske stabilnosti, već i potiče pojedince da postanu svjesniji svojih financijskih odluka. Racionalizacija troškova može uključivati promjenu potrošačkih prioriteta, pregovaranje o boljim uvjetima za usluge i analizu potrošnje kako bi se identificirale mogućnosti štednje. Takve strategije mogu stvoriti dugoročne promjene u ponašanju potrošača, koje mogu biti pozitivne za ekonomiju.

Osiguravanje financijskih rezervi postaje ključno u vremenima nesigurnosti. Pojedinci koji su uspjeli stvoriti hitne fondove lakše se nose s financijskim izazovima. Ulaganje u štednju, kao i diversifikacija izvora prihoda, pomaže u očuvanju financijske stabilnosti. Preporučuje se da kućanstva osiguraju sredstva koja će im omogućiti preživljavanje u slučaju gubitka posla ili nepredviđenih troškova. U ovom kontekstu, financijska pismenost igra ključnu ulogu, omogućujući pojedincima da bolje razumiju i upravljaju svojim financijama.

Lekcije iz prošlih kriza, poput financijske krize 2008. i krize uzrokovane pandemijom COVID-19, pružaju važne uvide u prilagodbu potrošačkih navika i strategija upravljanja financijama. Kriza 2008. godine pokazala je koliko je važno diversificirati investicije i biti svjestan rizika povezanih s različitim financijskim instrumentima. S druge strane, pandemija COVID-19 istaknula je nužnost brze prilagodbe i sposobnost pojedinaca da se suoče s nepredvidivim situacijama. Rad od kuće i prilagodba potrošnje prema novim okolnostima predstavljaju primjere kako se potrošači mogu prilagoditi promjenjivim uvjetima.

Osim praktičnih aspekata upravljanja financijama, važno je razmotriti i psihološke aspekte. Strah od gubitka posla ili ekonomske nesigurnosti može značajno utjecati na potrošačko ponašanje. Ova psihološka komponenta može rezultirati prekomjernim štednjom i smanjenjem potrošnje, što može dodatno usporiti oporavak gospodarstva. Osnaživanje

pojedinaca kroz edukaciju o financijskim alatima i strategijama može pomoći u smanjenju ovog straha i poticanju racionalnijeg pristupa upravljanju financijama.

Promjene u potrošačkom ponašanju također mogu imati pozitivne učinke na lokalne zajednice. Povećana potražnja za lokalnim proizvodima i uslugama može doprinijeti jačanju lokalnih ekonomija i održivijim poslovnim modelima. U razdobljima krize, podrška lokalnim proizvođačima i trgovinama može donijeti dugoročne koristi za zajednicu, čime se stvara otpornije gospodarstvo.

Za budućnost, važno je razvijati strategije koje će potrošačima omogućiti da se bolje pripreme za nepredviđene situacije. Obrazovni programi koji se fokusiraju na financijsku pismenost i upravljanje osobnim financijama mogu pomoći pojedincima da razviju vještine potrebne za uspješno upravljanje svojim financijama. Također, poticanje dijaloga među zajednicama i razmjena iskustava mogu osnažiti kolektivnu otpornost.

Učinkovito upravljanje financijama u vremenima krize zahtijeva kombinaciju racionalizacije potrošnje, osiguravanja financijskih rezervi i prilagodbe ponašanja. Lekcije iz prošlosti, uz svjesnost o psihološkim faktorima i potporu lokalnim zajednicama, mogu pomoći u izgradnji otpornijih i financijski stabilnijih društava. Samo kroz aktivno angažiranje i informirano donošenje odluka, pojedinci i zajednice mogu se nositi s izazovima koji donose ekonomske krize, osiguravajući bolju budućnost za sve.

LITERATURA

1. Anbar, A., & Melek, E. (2010). An Empirical Investigation for Determining of the Relation Between Personal Financial Risk Tolerance and Demographic Characteristic. *Ege Academic Review*, 10(2), 503-523.
2. Barbić, D. (2018). Uloga različitih izvora financijskog obrazovanja u stvaranju financijski pismenih građana. U: Filipović, J. i Brečić, R. (ur.), *Financijska pismenost i socijalizacija djece kao potrošača* (str. 39-60). Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Barbić, D., Lučić, A. (2018). *Financijska pismenost i odgovorna potrošnja u svakodnevnom životu*. Zagreb: Narodne novine.
4. Barbić, M., & Lučić, T. (2018). *Financijsko upravljanje: Teorija i praksa*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Blanchard, O. i Johnson, D. R. (2013). *Macroeconomics* (6th ed.). Pearson.
6. Buljan Barbača, D. (2018). *Upravljanje osobnim financijama*. Split: Sveučilišni odjel za stručne studije Sveučilišta u Splitu.
7. Cohen, B. H. i McKean, J. (2019). *Financial Markets and the Real Economy*. Cambridge University Press.
8. Dynan, K. E. (2012). Household deleveraging in the wake of the financial crisis. *Journal of Economic Perspectives*, 26(3), 87-108. <https://doi.org/10.1257/jep.26.3.87>
9. European Commission. (2014). *Public Debt in the EU Member States: Challenges and Policy Responses*. European Commission.
10. Grable, J. E., Joo, S. (1999). Factors related to risk tolerance: A further examination. *Consumer Interests Annual*, 45, 53-58.
11. Hrvatska narodna banka (HNB). (2021). *Financijska stabilnost: Izvješće o stanju*.
12. Hrvatski sabor. (2018). *Zakon o proračunu*. Zagreb.
13. International Monetary Fund (IMF). (2023). *World Economic Outlook: Recovery During a Pandemic*. IMF.
14. International Monetary Fund (IMF). (2023). *World Economic Outlook: Recovery During a Pandemic*. IMF.
15. Lusardi, A. (2011). Financial literacy: An essential tool for informed consumer choice. *Bulletin on Aging and Health*.

16. Mian, A. i Sufi, A. (2014). Household debt and economic activity. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(1), 135-184. <https://doi.org/10.1093/qje/qjt038>
17. OECD. (2005). *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*. Pariz: OECD.
18. OECD. (2020). *Household Debt: What Can We Learn from Recent Trends?*. OECD Publishing.
19. Reinhart, C. M. i Rogoff, K. S. (2009). *This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton University Press.

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz funkcija budžeta	14
--	----

POPIS TABLICA

Tablica 1. Razlike između državnog i osobnog budžeta	13
Tablica 2. Funkcije budžeta	13

ŽIVOTOPIS

Ime i prezime: Anamaria Dujmić

Datum rođenja: 23.02.1995.

E-mail: lubicicanamaria5@gmail.com

OBRAZOVANJE:

- od 2013. godine Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; smjer: Računovodstvo i financije
- 2009. – 2013. Klasična gimnazija u Zagrebu

RADNO ISKUSTVO:

- razni studentski poslovi za vrijeme redovitog studiranja
- zaposlena u Adriatic osiguranju d.d. od veljače 2018. godine

STRANI JEZICI:

- engleski jezik: govor – izvrsno, čitanje – izvrsno, pisanje – izvrsno
- njemački jezik: govor – vrlo dobro, čitanje – vrlo dobro, pisanje – vrlo dobro
- španjolski jezik: osnovno poznavanje jezika

INFORMATIČKA ZNANJA:

- vrlo dobro poznavanje rada na računalu – MS Office paket (Word, Excel, Powerpoint) te poznavanje rada u grafičkom programu PhotoShop

OSTALE VJEŠTINE:

- vozačka dozvola B kategorije

UKRATKO:

Zovem se Anamaria. Imam 29 godina te sam zaposlena u Adriatic osiguranju d.d. kao pribavitelj osiguranja. Uskoro očekujem diplomirati kao prvostupnica na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, smjer Računovodstvo i financije. Rekreativno se bavim rukometom. Vedra sam, vesela i komunikativna osoba. Brzo učim i predana sam radu. Posjedujem vozačku dozvolu B kategorije te vlastiti automobil. Volim stjecati nova znanja i iskustva, a izazova se ne bojim.